

PODPIS ELEKTRONICZNY

Podpis elektroniczny w porównaniu z podpisem własnoręcznym

Katarzyna Pawłowska

1) PODSTAWOWE POJĘCIA

1.1) Podpis własnoręczny

Podpis stanowi jak gdyby zatwierdzenie treści dokumentu i dlatego powinien być umieszczony pod treścią stwierdzoną pismem, co ma być dowodem, że tylko ta część dokumentu jest objęta oświadczeniem woli lub wiedzy podpisującego. Powinien on być napisany trwałym środkiem takim jak tusz, czy atrament. Z uchwały składu 7 sędziów z 30 grudnia 1993r., III CZP 146/93 (OSNCP 5/94, poz. 94) wynika zasada, że podpis musi obejmować co najmniej nazwisko. Ze względu na to, że ustawodawca w żadnym akcie normatywnym nie zamieścił definicji podpisu bardzo ważne jest uzasadnienie tejże uchwały. Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że podpis własnoręczny może złożyć tylko osoba umiejąca czytać i mogąca pisać, więc podpis musi stanowić wytwór pisma. Z tego wynika, że podpis to wyłącznie znak napisany. Z takim stwierdzeniem łączy się wniosek, że kopie, czy faksymile nie spełniają warunków własnoręczności i nie są podpisami. Podpisem nie jest również tuszowy odcisk palca, który jednak przy zachowaniu warunków z art. 79 wywołuje skutki prawne.

Stosując dyrektywy językowe i mając na uwadze funkcje jakie są przypisywane podpisowi, jest wymagane aby podpis wykazywał autora i dane pozwalające na jego indywidualizację. Kwestią kluczową jest tutaj imię i nazwisko, przy czym najważniejszym elementem, zgodnie z przywołanym stanowiskiem SN, jest nazwisko. Podpisanie się tylko nazwiskiem w dużej ilości sytuacji będzie wystarczające, czego nie da się powiedzieć o podpisaniu się tylko imieniem.

1.2) podpis elektroniczny

Zgodnie z art.3 pkt 1 ustawy o podpisie elektronicznym, podpis elektroniczne to dane w postaci elektronicznej, które wraz z innymi danymi, do których zostały dołączone lub z którymi są logicznie powiązane, służą do identyfikacji osoby składającej podpis elektroniczny.

Poprzez takie sformułowanie ustawodawca wprowadził dwa domniemania. Pierwsze odnosi się do osoby określonej w certyfikacie. Mianowicie chodzi tutaj o przyjęcie, iż osoba określona w nim jest osobą składającą podpis elektroniczny. Drugie to domniemanie prawdziwości znakowania czasem. Znakowanie czasem przez kwalifikowany podmiot świadczący usługi certyfikacyjne wywołuje w szczególności skutki prawne daty pewnej w rozumieniu przepisów Kodeksu cywilnego. Domniemywa się, że podpis elektroniczny znakowany czasem przez kwalifikowany podmiot świadczący usługi certyfikacyjne został złożony nie później niż w chwili dokonywania tej usługi. Jest to z oczywistych względów domniemanie wzruszalne i dopuszcza przeciwdowód (sytuacja taka będzie mieć miejsce w przypadku fałszerstwa).

1.3) bezpieczny podpis elektroniczny

Polski ustawodawca przyjął koncepcję dwóch rodzajów podpisów elektronicznych – zwykły, czyli po prostu podpis elektroniczny i bezpieczny podpis elektroniczny. Do atutów tego pierwszego niewątpliwie można zaliczyć cenę nie obciążoną obowiązkowymi opłatami, które muszą ponosić kwalifikowane podmioty. Wadą natomiast jest to, iż nie wywołuje on takich skutków prawnych jak podpis własnoręczny i dlatego też nie wszędzie może być stosowany. Kolejnym argumentem jest to, że podpisy zwykłe mogą być wydawane wg bardzo różnych polityk bezpieczeństwa certyfikacji.

Drugim z rodzajów podpisów jest bezpieczny podpis elektroniczny, którym zgodnie z art.3.2 ustawy o podpisie elektronicznym jest podpis elektroniczny który:

- a) jest przyporządkowany wyłącznie do osoby składającej ten podpis,

- b) jest sporządzony za pomocą podlegających wyłącznej kontroli osoby składającej podpis elektroniczny bezpiecznych urządzeń służących do składania podpisu elektronicznego i danych służących do składania podpisu elektronicznego,
- c) jest powiązany z danymi, do których został dołączony, w taki sposób, że jakakolwiek późniejsza zmiana jest rozpoznawalna.

Zgodnie z art. 5 wyżej wymienionej ustawy bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany przy pomocy kwalifikowanego certyfikatu wywołuje skutki prawne określone ustawą, jeżeli został złożony w okresie ważności tego certyfikatu. Taki podpis zapewnia integralność danych opatrzonych podpisem i jednoznaczne wskazanie kwalifikowania certyfikatu. Należy to rozumieć w ten sposób, że rozpoznawalne są wszelkie zmiany danych oraz zmiany wskazania kwalifikowanego certyfikatu wykorzystywanego do weryfikacji podpisu.

1.4) certyfikat

Certyfikatem nazywamy elektroniczne zaświadczenie, za pomocą którego dane służące do weryfikacji podpisu elektronicznego są przyporządkowane do osoby składającej podpis elektroniczny i które umożliwiają identyfikację tej osoby. Natomiast kwalifikowany certyfikat powinien zawierać co najmniej:

- 1) numer certyfikatu,
- 2) wskazanie, że certyfikat został wydany jako certyfikat kwalifikowany do stosowania zgodnie z określoną polityką certyfikacji,
- 3) wskazanie, że został wydany jako certyfikat kwalifikowany do stosowania zgodnie z określoną polityką certyfikacji,
- 4) określenie podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne wydającego certyfikat i państwa, w którym ma on siedzibę, oraz numer pozycji w rejestrze kwalifikowanych podmiotów świadczących usługi certyfikacyjne,
- 5) dane służące do weryfikacji podpisu elektronicznego,
- 6) oznaczenie początku i końca ważności certyfikatu,
- 7) poświadczenie elektroniczne podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne wydającego dany certyfikat,
- 8) ograniczenia zakresu ważności certyfikatu jeżeli przewiduje to określona polityka certyfikacji,

- 9) graniczenia najwyższej wartości granicznej transakcji, w której certyfikat może być wykorzystywany, jeżeli przewiduje to polityka certyfikacji lub umowa.

Bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą kwalifikowanego certyfikatu spełnia w obrocie gospodarczym m.in następujące funkcje:

- identyfikacyjną
- dowodową
- kontraktową.

Jednakże najważniejsze jest to, że zgodnie z art. 78 § 2 Kodeksu cywilnego oświadczenie woli złożone w postaci elektronicznej opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu jest równoważne z oświadczeniem woli w formie pisemnej.

To stanowisko ustawodawca powtórzył w art. 5 ust.2 ustawy o podpisie elektronicznym stanowiąc, że dane opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu są równoważne pod względem skutków prawnych dokumentom opatrzonym podpisami własnoręcznymi, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej. Wyłączenie zastosowania tej reguły będzie mieć miejsce w przypadku sporządzania testamentu własnoręcznego (art. 949 § 1 k.c) oraz przy podpisie notarialnym uwierzytelnionym.

2) PORÓWNANIE PODPISÓW

2.1) chwila złożenia oświadczeń woli opatrzonych podpisem własnoręcznym i podpisem elektronicznym

Chwila złożenia oświadczenia woli ma dużą doniosłość prawną. Bowiem od tego momentu następuje związanie składającego danym oświadczeniem woli. Nie jest to jednak związanie bezwzględne, gdyż pod pewnymi warunkami może być ono odwołane. Warunki te są szczegółowo określone przez ustawę. Należy też dodać, że moment ten może być decydujący dla rozstrzygnięcia, czy dana czynność została dokonana z zachowaniem terminu. W związku z tym może być to kluczowe jeśli będziemy badać ważność lub nieważność czynności prawnej, a także gdy będziemy poddawać ją interpretacji. Nie ma tutaj większego znaczenia, czy jest to oświadczenie woli składane jednemu konkretnemu adresatowi, czy też nieograniczonej liczbie odbiorców.

a) oświadczenia woli opatrzone podpisem własnoręcznym

Moment złożenia oświadczenia woli ustawodawca określił w § 1 i 2 art. 61 Kodeksu cywilnego, odpowiednio do oświadczenia woli i oświadczenia woli w formie elektronicznej. Zgodnie z nim oświadczenie woli opatrzone podpisem własnoręcznym jest złożone z chwilą, gdy doszło do adresata, w taki sposób, że może on zapoznać się z jego treścią. Chodzi tutaj o realną szansę zapoznania się adresata z treścią oświadczenia, a nie o faktyczne zapoznanie się. Doktryna wypracowała w tej kwestii tzw. „teorię doręczenia”. Zgodnie z nią złożenie oświadczenia woli przesłanego pocztą następuje w momencie wrzucenia listu do skrzynki pocztowej adresata lub wręczenia mu listu poleconego. Nie jest tutaj ważne, czy adresat zapozna się z treścią. Istotne natomiast jest to, że taka możliwość była.

Jak już zostało wspomniane, oświadczenie takie nie jest bezwzględnie wiążące składającego. Zgodnie ze zdaniem drugim art. 61 § 1 odwołanie oświadczenia woli jest skuteczne gdy doszło ono jednocześnie z oświadczeniem, które chce odwołać lub wcześniej od niego.

b) oświadczenia woli opatrzone podpisem elektronicznym

Sytuacje oświadczeń woli w formie elektronicznej reguluje § 2 wspomnianego przepisu. Stanowi on, że „oświadczenie woli w formie elektronicznej jest złożone innej osobie z chwilą, gdy wprowadzono je do środka komunikacji elektronicznej w taki sposób, że osoba ta mogła zapoznać się z jego treścią.” Także tutaj nie zna znaczenie chwila rzeczywistego, zapoznania się adresata z treścią. Ważny jest moment możliwości zapoznania się.

Niestety takie ujęcie przez ustawodawcę nasuwa pewne wątpliwości. Ustawodawca nie zdefiniował bowiem co należy rozumieć pod pojęciem środek komunikacji elektronicznej. W drodze doświadczenia życiowego wiadomo, że będzie tutaj chodzić np. o Internet. Należałoby również wyjaśnić czym będzie wprowadzenie do środka komunikacji elektronicznej. W tej kwestii doktryna prezentuje dwa sprzeczne stanowiska. Pierwsze z nich zakłada, że konieczne jest zapisanie pliku w pamięci komputera lub innego urządzenia odbiorcy, by mógł on je sprawdzić, a także zweryfikować podpis elektroniczny, którym może być ono opatrzone. Drugie stanowisko zakłada, iż nie jest konieczne zapisywanie pliku. I to właśnie to stanowisko wydaje się być bliższe tzw. „teorii doręczenia”, w związku z czym jest ono szerzej akceptowalne. W związku z tym moment pojawienia się wiadomości na serwerze wyznacza chwilę dojścia do adresata oświadczenia woli w formie elektronicznej. Ponadto adresat powinien mieć możliwość zapoznania się z takim oświadczeniem w zwykłym toku czynności, bez szczególnych nakładów i wysiłku. Wydaje się, że również Sąd Najwyższy w swoim orzeczeniu z 2003r. przychylił się do drugiego stanowiska głosząc, że oświadczenie woli dokonane „on-line” zostaje złożone z chwilą jego przejścia do

systemu informatycznego prowadzonego i kontrolowanego przez odbiorcę, to jest w momencie przyjęcia oświadczenia przez serwer odbiorcy i zarejestrowania w nim odpowiednich danych.

Odwołanie elektronicznych oświadczeń woli jest możliwe na takich samych zasadach jak oświadczeń pisemnych, czyli jest ono skuteczne jeżeli doszło jednocześnie z tym oświadczeniem lub wcześniej od niego. Biorąc pod uwagę dużą szybkość, która cechuje środki elektroniczne, takie odwołanie w praktyce jest bardzo trudne. Jeśli zgodnie z przywołanym orzeczeniem Sądu Najwyższego przyjmiemy, iż chwilą złożenia oświadczenia jest moment, w którym oświadczenie to zostało zapisane na serwerze (systemie informatycznym) odbiorcy, to oświadczenie odwołujące zostanie zapisane później. W związku z tym, nawet jeśli odbiorca zapoznał się z nim przed odwołanym oświadczeniem woli, to i tak można uznać, że to oświadczenie woli zostało złożone skutecznie.

2.2) skutki prawne podpisu własnoręcznego i podpisu elektronicznego

Jak już zostało to zasygnalizowane na początku mojej pracy, podpis ma doniosłe znaczenie gdy jest on własnoręczny, gdyż stanowi on wiarygodną gwarancję, że pochodzi od osoby, która go złożyła. Stanowi on wskazówkę, iż podpisane oświadczenie ma charakter definitywny. Ze względu na charakter pisma, taki podpis posiada cechy charakteryzujące osobę, która się nim posługuje. I w większości przypadków da się z prawie 100% prawdopodobieństwem określić, czy podpis złożony na dokumencie pochodzi faktycznie od osoby, która powinna była się podpisać. Ma to ogromne znaczenie ze względu na cel jaki ma osiągać podpis własnoręczny – a mianowicie wywoływanie skutków prawny. Przyjmuje się więc, że jeżeli osoba podpisuje się pod jakimś oświadczeniem woli, przyjmuje je i chce by wywoływało one skutki.

Podpis elektroniczny zgodnie z art. 5 ustawy o podpisie elektronicznym, jeśli jest bezpieczny i weryfikowany przy pomocy kwalifikowanego certyfikatu, wywołuje skutki prawne równoważne skutkom dokumentów prawnych opatrzonych podpisem własnoręcznym. Takie zrównanie powoduje, że podpis elektroniczny może mieć szerokie zastosowanie, gdyż może on być używany w kontaktach z administracją publiczną (możliwość złożenia PITu, podania, wniosku o zarejestrowanie działalności gospodarczej za pomocą Internetu).

Jest to jednak zasada, gdyż jak wspominałam już, ustawa może dla ważności niektórych czynności potrzebować tylko i wyłącznie podpisu własnoręcznego, np. testament holograficzny. Dodatkowo należy wyciągnąć wnioski analizując art. 78 § 2 kodeksu cywilnego który używa sformułowania „równoważny pod względem skutków prawnych”. Zwrot ten nie oznacza, że podpis elektroniczny zastępuje podpis własnoręczny i może być stosowany we wszystkich wypadkach

dla których ustawa wymaga podpisu własnoręcznego. Podpis ten nie może być substytutem podpisu własnoręcznego, nawet gdy jest to podpis bezpieczny weryfikowany przy pomocy ważnego certyfikatu. Natomiast oświadczenie woli opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym jest „równoważne” co oznacza, że wywołuje takie same skutki prawne jak oświadczenie woli złożone w formie pisemnej z podpisem własnoręcznym.

Warto jednak podkreślić, iż część praktyków miała wątpliwości czy przywołany przepis zrównuje w skutkach prawnych oświadczenia woli złożone w tradycyjnych formach pisemnych z elektronicznymi oświadczeniami woli opatrzonymi bezpiecznymi podpisami elektronicznymi. Rezultat wykładni językowej przeczył takiemu stanowisku. Natomiast po dokonaniu wykładni celowościowej oraz systematycznej, można dość do wniosku który został przeze mnie zaprezentowany powyżej.

3) TABELLE

3.1) tabela różnic

Podpis własnoręczny	Podpis elektroniczny
Tylko jeden, nie zależnie od wzoru jakim się podpisujemy	Ich ilość jest zależna od tego ile ich kupimy
Nie został przez ustawodawcę zdefiniowany. elementy konieczne określił Sąd Najwyższy	Zdefiniowany ustawowo – art. 3 pkt.1 ustawy o podpisie elektronicznym
Łatwy w użyciu dla piszących	wymaga minimum wiedzy IT
Wszechstronny - da się zastosować do każdej czynności prawnej	Jego używanie jest limitowane. Zakres stosowania uzależniony od rodzaju usługi - ograniczenia np. wysokość dopuszczalnej transakcji
Funkcjonuje wyłącznie na materialnym podłożu i powinien być wykonany środkami trwałymi	Występuje wyłącznie w środowisku elektronicznym
Niezależny od urządzenia piszącego - może być skutecznie złożony dowolnym narzędziem (długopis, rylec) własnym lub cudzym, nawet kradzionym	Zależny od unikatowego urządzenia - złożenie podpisu przy jego użyciu przez osobę trzecią, nawet za zgodą właściciela jest przestępstwem

Można złożyć tzw. in blanco	Do złożenia wyłącznie na zakończonym dokumencie - zamyka nieodwołalnie akt. Chociaż jest pewna możliwość podpisania dokumentu, który jeszcze nie zawiera danych
Może być sfalszowany	Zawsze autentyczny (nawet gdy złoży go nieuprawniona osoba)
Osobisty - gdy kto inny, to zawsze fałszerz	Może być "ważnie" złożony przez osobę trzecią, gdyż decydujący jest jego kod
Nie identyfikuje (istnieje konieczność wylegitymowania podpisującego przed złożeniem podpisu)	Identyfikuje - jednoznacznie wskazuje, kto występuje jako podpisujący
Zawsze aktualny. Jest ważny niezależnie od momentu, w którym go składamy	Można składać tylko w okresie ważności certyfikatu. Po upływie tego czasu traci on ważność
Bezterminowo skuteczny	Ma termin ważności
Własny (autonomiczny) - kreowany przez podpisującego i zależny od jego „cech fizycznych”	Kreowany przez urządzenie
Zawsze w dyspozycji podpisującego	Możliwe odebranie podpisu, lub upływ czasu dla ważności certyfikatu
Możliwy do złożenia w każdych warunkach - nawet po ciemku	Zależny od sprzętu, zasilania, dostępu do Internetu
Skuteczny z chwilą złożenia (możliwość wprowadzania wymogu weryfikacji z wzorem)	Wymaga współpracy osoby trzeciej - gdy certyfikator "nieczynny" brak skuteczności
Każdy podpis powiela istotne elementy (powtarzalność)	Każdy podpis elektroniczny jest absolutnie inny
Niezależny od podpisywanego aktu	Zależy od podpisywanego aktu
Nie musi nawet zawierać dokładnej informacji o nazwisku - podpis nieczytelny	Zawiera bogatą informację o podpisującym
Może wymagać przyłożenia pieczęci	Zastępuje pieczęć, np. informuje o funkcji

	podpisującego
Może być wymagany jako tzw. "czytelny"	Zawsze "czytelny", o ile dysponuje się odpowiednim sprzętem
Powielenie przekształca oryginał w kopię - nie można zwielokrotnić	Kopiowalny - każdy egzemplarz zawiera oryginalny podpis. W zestawieniu nie da się określić, który był tym pierwszym
Darmowy	Kupowany
Zawsze tak samo skuteczny	Wywołuje różne skutki prawne
Niepowiązany z czasem	Zawsze określony czasem weryfikacji

3.2) tabela podobieństw

Podpis własnoręczny	Podpis elektroniczny
Podpis jest przyporządkowany do jednej osoby	
Jest formą składania, potwierdzania oświadczeń woli	
Służy identyfikacji osoby posługującej się nim, gdyż zawiera dane pozwalające na dopasowanie osoby do podpisu	
Chwilą złożenia jest moment potencjalnego zapoznania się adresata z oświadczeniem woli opatrzonego podpisem	
Odwołanie oświadczenie opatrzonego podpisem i podpisem elektronicznym skuteczne jest jedynie gdy doszło jednocześnie z odwoływanym oświadczeniem lub wcześniej od niego	
Weryfikacja niezależnie od osoby	
Nie jest możliwe wyparcie się złożenia podpisu	
Nie jest możliwe podrobienie (są w taki sposób podrobione, że jest to niesłychanie utrudnione)	

Bibliografia:

1. „Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej” red. J. Gołaczyński aut. D. Adamski
2. Komentarz do Kodeksu cywilnego, K Pietrzykowski
3. Komentarz do Kodeksu cywilnego,
4. „Czynność prawna a środki komunikacji elektronicznej” D. Szostak
5. „Podpis elektroniczny. Komentarz” R. Podpłoński, P. Podpis
6. „Podpis elektroniczny w obrocie prawnym” J. Janowski
7. „Elektroniczna forma czynności prawnej” Z. Radwański
8. „Prawo cywilne. Część ogólna” Z. Radwański
9. www.vagla.pl/skrypts/podpis_elektroniczny.htm
10. www.ipsec.pl/podpis/komentarze-do-prawa-o-podpisie-elektronicznym.html
11. www.prawnik.net.pl/pwi/podpis.htm
12. www.wikipedia.pl
13. <http://bip.um.szczecin.pl/showpage?chapter=11292>
14. http://www.pckurier.pl/archiwum/artykuly/matuszewski_jacek/2002_24_28/2.asp
15. http://cio.cxo.pl/artykuly/51153_2.html